

ARKEOLOGISK OVERVÅKNING GRAVING FOR RINGMUR TIL GARASJE

Korsgata 34, Hamarkaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet

Hilde Rigmor Amundsen

Tittel ARKEOLOGISK OVERVÅKNING graving for ringmur til garasje Korsgata 34, Hamar kaupangen, Hamar	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 69/2020	Publiseringsdato 08.07.2020
	Prosjektnummer 1021673	Oppdragstidspunkt Oktober 2019
	Forsidebilde Cf53869_NIKU_16. Overgang nedgravd område i sør og plattung øst for uthuset. Mot N-NV. Foto NIKU 2019	
Forfatter(e) Hilde Rigmor Amundsen	Sider 30	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Line Hovd
Prosjektmedarbeider(e) Hilde Rigmor Amundsen (felt, rapport), Line Hovd (prosjektleder, kart)
Kvalitetssikrer Egil Lindhart Bauer

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>Ved arkeologisk overvåkning av NIKU i oktober 2019 ble det avdekket automatisk fredete kulturminner i form av rester av kulturlag med bryggestein av middelaldersk karakter i forbindelse med gravearbeider for ny ringmur til ny og utvidet garasje inntil uthuset øst på eiendommen Korsgata 34, gnr.1/bnr.735, Hamar kaupangen, Hamar, Hedmark (nå Innlandet). Bryggesteinene var av en type som er vanlig å finne innenfor den middelalderske Hamar kaupangen, og representerer spor etter bosetning og/eller andre aktiviteter. Det ble påvist relativt mange bryggestein i tilnærmet hele det undersøkte arealet. Det ble avdekket og dokumentert to flater og to profiler. Innenfor flatene lå ikke bryggesteinene in situ, fordi det var en søppelfylling med innhold av omrotet nyere tids materiale som glass, fajanse, rødt tegl, jernbeslag, bølgeblikk, ubrente dyrebein, plast etc. i det samme funnførende laget. Jmfør opplysning fra grunneier/tiltaksøver hadde området ved uthuset blitt brukt som søppelfylling på 1930–40-tallet. Videre hadde det stått et grisehus sør for uthuset, som han selv hadde vært med på å rive. Søppelfylling og tidligere grisehus tilsa at området var til dels kraftig omrotet i nyere tid. Derimot lå det omrotete kulturlaget med bryggestein trolig fremdeles i det samme området som opprinnelig. I tillegg viste intakte kulturlag med bryggestein i de to profilene at det funnførende området har en større utstrekning utover det undersøkte arealet. Tiltaket ble dokumentert ved beskrivelser, foto og manuelt innmålt. De faglige problemstillingene lar seg besvare med hensyn til spørsmålet om det finnes bevarte levninger i form av kulturlag eller konstruksjoner fra middelalder i området. Svaret var positivt. Det ble ikke funnet kull, strukturer eller annet materiale som ga grunnlag for 14C-dateringer. Det ble søkt etter gjenstander med metallseeker, men uten resultat. Bevaringstilstand og -forhold på funnstedet var generelt dårlig, grunnet tørre jordmasser (umettet sone / over grunnvannstand), samt nevnte omroting ved nyere inngrep. Bryggesteinsforekomstene representerer høyst sannsynlig spor etter bosetning og andre aktiviteter i middelalderen, og utgjør følgelig fragmenter av virksomheten i Hamar kaupangen.</p>

Emneord Arkeologi – Hamar kaupang - Middelalder – Kulturlag – Bryggestein
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med gravearbeider for oppføring av ringmur til garasje i Korsgata 34 gnr.1/bnr.735, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark (nå Innlandet) ble det utført en arkeologisk overvåkning av arbeidene i dagene 16–17. oktober 2019. NIKU takker for samarbeidet med alle involverte.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
2	Tiltakets omfang	7
3	Historikk og faglige forhold	10
3.1	Korsgata 34 – tidligere arkeologisk undersøkelse 2017	10
3.2	Andre, nærliggende undersøkelser	10
4	Funnpotensial og kulturhistoriske problemstillinger	11
5	Gjennomføring og metode	12
6	Resultater	13
6.1	Sør og sørøst for uthuset	13
6.2	Profil ved sørøstre hjørne av uthuset	17
6.3	Øst for uthuset	19
6.4	Østre profil	20
6.5	Sammenfatning	23
7	Konklusjon	23
8	Litteratur	24
9	Vedlegg	27
9.1	Østre profil	27
9.2	Kart, oversikt og detalj	28
9.3	Arcmap-kart over undersøkelsesområdet	29
9.4	Fotoliste	30

1 Innledning

En arkeologisk undersøkelse ved NIKU innenfor Korsgata 34, gnr.1/bnr.735, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark (nå Innlandet) i oktober 2019 omfattet overvåkning og dokumentasjon i forbindelse med gravearbeider for oppføring av ringmur til ny og utvidet garasje inntil uthuset øst på eiendommen.

Tiltakshaver Elin og Jan Græsby hadde i brev av 19.08.2019, via Hedmark fylkeskommune, søkt Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50, § 8, første ledd, for gravearbeider i forbindelse med oppføring av ny garasje i Korsgata 34. Saken ble oversendt Riksantikvaren i fylkeskommunens brev av 09.09.2019. Det omsøkte arealet berører Hamarkaupangen, et automatisk fredet byanlegg fra middelalder, kulturminne-id. 88381.

NIKU ble bedt om å utarbeide forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett for det arkeologiske arbeidet i forbindelse med tiltaket, jf. oppdragsbestilling fra Riksantikvaren i brev av 18.09.2019 (RA-saksnr. 19/03357-5). NIKU oversendte prosjektbeskrivelse og budsjett til Riksantikvaren i brev av 20.09.2019 (NIKU-saksnr. 530/19/554.2).

Riksantikvaren ga tillatelse til tiltaket i brev av 20.09.2019 (RA-saksnr. 19/03357-4). Vedtaket ble gitt med vilkår om arkeologisk overvåkning/granskning at gravearbeidene i forbindelse med tiltaket. Det kunne graves grøfter inntil 1,5 meter brede og 40 cm dype, og med en total lengde på 17,3 meter. Arbeidet skulle overvåkes av arkeolog fra NIKU.

Tiltaket ble vurdert som et mindre, privat tiltak. Utgiftene til undersøkelsene ble derfor dekket av staten, jf. Rundskriv T-02/2007 og kulturminneloven § 10.

NIKU utførte den arkeologiske overvåkingen 16.10. og 17.10.2019, i alt to feltdager i oktober.

2 Tiltakets omfang

Tiltaksområdet er sentralt beliggende i villaområdet øst for det geistlige sentrumet i middelalderens Hamar med mellom annet bispeborg, domkirke og klosterbygninger. Korsgata 34 ligger om lag 360 meter nordøst for museumsområdet på Domkirkeodden (målt fra området ved Domkirken og Storhamarlåven). Ruinene etter Korskirken, St. Torfinn, ligger ikke langt vest for Korsgata 34.

Bolighus og uthus i Korsgata 34 ble oppført i 1924. Tiltakshaver hadde opplyst i søknaden at det aktuelle tiltaksområdet ved uthuset tidligere hadde blitt benyttet til avfallsfylling på 1930–40-tallet. I felt opplyste han om at det hadde stått et grisehus sør for uthuset, som han selv hadde vært med på å rive. Uthuset var ca. 4 meter bredt Ø–V og ca. 6 meter langt N–S.

Det omsøkte tiltaket besto av graving for fundamentering til oppføring av ny ringmur for en ny og utvidet garasje inntil uthuset; figur 1. Grøfta for ringmuren ville ha en total lengde på 17,3 meter, en bredde på 1,5 meter og en dybde på 0,40 meter. Gravingen ville sannsynligvis kun berøre tidligere nedgravninger og påførte og omrotete masser, men med tanke på dybden og omfanget av gravearbeidene, samt tidligere funn i området, var det et potensial for funn av automatisk fredete kulturminner. Planen ga grunnlag for gravearbeidene samt den arkeologiske overvåkingen av tiltaket; figur 2 og 3.

Figur 1 Tiltaksområdet for oppføring av ringmur til ny og utvidet garasje inntil uthuset i Korsgata 34, Hamarkaupangen, Hamar. Kart: Statens Kartverk.

Figur 2 Oversiktsfoto: område for ny garasje med ringmur øst for uthuset. Mot S-SØ. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_01).

Figur 3 Oversiktsfoto med villaen Korsgata 34 i bakgrunnen. Mot V-NV. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_03).

3 Historikk og faglige forhold

Hamarkaupangen med kongsgård etableres på 1000-tallet, trolig i regi av Harald Hardråde. I år 1152–53 ble Hamar bispedømme opprettet. Domkirken stod ferdig rundt år 1200, men det har mest sannsynlig stått en eldre kirke på stedet. Hamarkaupangen ble et viktig kirkelig sentrum fram til Reformasjonen (1537 e.Kr.), da Hamar bispedømme ble en del av Oslo bispedømme.

Skriftlige kilder, i første rekke Hamarkrøniken fra 1500-tallet, kan gi oss innblikk i bosetningen på Hamar. Ifølge Hamarkrøniken var bebyggelsen relativt åpen med mange frukthager. Flere gateløp nevnes, blant annet Biskopstretet som skal ha gått fra sjøen mellom kannikenes område og Olavsklosteret, mellom Bispeborgen og Domkirken, og videre nordover. Klosterstretet skal ha gått parallelt med stranden, sør for Bispeborgen og østover. Det skal ha vært sjøboder og brygger tilknyttet gårdene ved Klosterstretet.

Av større arkeologiske undersøkelser nevnes utgravningen av kirkegården til domkirken i 1991–1992, hvor om lag 1000 individer ble avdekket. Det var også spor etter andre aktiviteter, som smievirksomhet (Koch 1991, E-A. Pedersen 2000, Sellevold 2001). I 1947–1963 ble Bispeborgen utgravd hvor ringmur og flere bygninger fra steinanlegget på 1200-tallet ble avdekket. Supplerende undersøkelser ble foretatt på 1990-tallet. En oversikt over arkeologiske undersøkelser i området ved Bispegården ble utført av NIKU i 2019 (Amundsen, Gabler og Reinjfjord 2019, med referanser).

Vår kunnskap om og oversikt over bebyggelsen på Hamarkaupangen er mangelfull, mye fordi mesteparten av området befinner seg i private hager og derfor har vært utsatt for mange ulike tiltak som har perforert eller fjernet kulturlagene. De kulturlagene som er blitt arkeologisk registrert er ofte tynne og med et svært nedbrutt organisk materiale. Erosjon og oversvømmelser fra Mjøsa har også vært negative faktorer i så måte. Det er funnet få rester av bygninger og andre anlegg, men i stedet er det i deler av fornminneområdet påvist en del skjørbrønt stein av «bryggesteintypen» etter matlaging og brygging. På Hamar og Hedmarken dateres bryggestein innenfor sen vikingtid og middelalder (Pilø 2005). Det er samlet inn store mengder løsfunn av metallgjenstander langs stranden og i Mjøsa.

3.1 Korsgata 34 – tidligere arkeologisk undersøkelse 2017

I forbindelse med graving for drenering inntil bolighuset til Korsgata 34 utførte NIKU en arkeologisk undersøkelse av gravearbeidet i 2017 (Causevic og Furan 2017). Det ble gravd til sammen tre dreneringsgrøfter på husets østre, nordre og vestre side. Det ble gravd ned til to meter under terreng. Det ble observert et kulturlag bestående av bryggestein på ca. 40 cm dybde i samtlige dreneringsgrøfter. Et grusholdig gråbrunt lag som lå under kulturlaget, ble observert i alle grøfter. Sikker naturbakke bestod av leire med grus. Det var en konsentrasjon av bryggestein mot sør i vestre og østre dreneringsgrøft, og færrest bryggestein i nordre dreneringsgrøft. Hovedtyngden av bryggesteinslaget var dermed lokalisert mer mot sør enn mot nord. Da det ikke ble funnet noen gjenstander eller annet daterbart materiale kunne ikke bryggesteinslaget eksakt dateres, men det antas å tilhøre den middelalderske bosetningen og kan tilknyttes aktiviteter slik som matlaging, slaktning, ølbrygging etc.

3.2 Andre, nærliggende undersøkelser

Det er foretatt flere mindre arkeologiske undersøkelser på Hamarkaupangen de seneste årene, hvorav resultater fra et utvalg undersøkelser i nærområdet til Korsgata 34 refereres her.

I 2010 utførte NIKU en arkeologisk overvåkning i forbindelse med graving for renovering av vann- og avløpsledning og utbedring av drenering ved hovedhuset til Korsgata 36. Det ble påvist et middelaldersk kulturlag bestående av bryggestein, biter av rød teglstein, kullblandet jord samt to ubrente dyrebein (Amundsen og Molaug 2010).

I forbindelse med oppføring av en garasje i Korsgata 38 ble det utført en arkeologisk undersøkelse av arkeolog i Hedmark fylkeskommune i 2000. I den østlige delen av området var det et stort innhold av bryggestein i massene, men det ble gjort funn av moderne gjenstander i lagene. Bryggesteinslaget ble

derfor tolket som moderne, men muligens med omrotete kulturlag innblandet. Både de moderne nedgravningene og to mulige stolpehull hadde bryggestein i fyllmassen. Det ble imidlertid ikke påvist intakte middelalderse kulturlag på tomta (Jens Rytter 2000, kulturminne-id. 45058).

I 2006 ble det innenfor Torfinnsgate 13 foretatt en overvåking i forbindelse med dreneringsarbeid rundt et bolighus. Det ble ikke påvist fredete kulturlag eller konstruksjoner (Brendalsmo 2006).

Innenfor Hallvardsgate 12 ble det i 2012 foretatt en overvåking av dreneringsarbeid for en kjeller. Her ble det avdekket deler av et kulturlag som sannsynligvis var fra middelalder med innhold av bryggestein og noe kullblandet jord (Amundsen 2012). I 2017 ble det gravd på Hallvards gate 42B. Det ble ikke avdekket kulturlag fra middelalder, men det ble observert flere dyrebein som kunne være svært gamle (Furan 2017).

Innenfor Bispegata 35 ble det i 2016 foretatt en arkeologisk undersøkelse i forbindelse med gravearbeider for oppføring av ny enebolig mm. Det ble påvist bryggestein innenfor to områder med visse konsentrasjoner. I det ene funnførende området sørvest på eiendommen ble det, i tillegg til bryggestein, gjort gjenstandsfunn ved bruk av metallsøker, derav en pilspiss av jern, et mulig stemjern og slag mm. Bryggestein og gjenstander kan knyttes til middelalderse bosetning og aktiviteter (Amundsen og Hafsal 2016).

Ved en arkeologisk overvåking i Olav Myntmesters gate 60 og innenfor selve gateløpet i Bispegata 35 i 2020 ble det ikke påvist kulturlag eller kulturminner (Amundsen 2020c). Ved graving for garasje ved eiendommen Bispegata 41 i 2007 ble det foretatt en overvåking, men ingen kulturlag eller øvrige funn ble observert (Brendalsmo 2007). Ved en arkeologisk overvåking i Bispegata 33 i oktober 2020 ble det heller ikke påvist kulturspor (Amundsen 2020a).

På det såkalte Kringkastingsjordet (NRK-tomta) er det bevart intakte og tykke kulturlag over et større areal, med funn av husrester, laftet brønn, dyrebein (måltidsrester), mynter fra 1200-tallet og flere gjenstandstyper, dokumentert ved arkeologiske undersøkelser i 1968 og 2011 (R. Pedersen 1968, Sæther 2011). Deler av dette kulturlaget ble senest dokumentert av NIKU i 2018 ved arkeologisk overvåking av trafogrøft i sørøstre del av jordet i forbindelse med undersøkelser i Storhamargata 124. Øvrige arkeologiske overvåkinger innenfor Storhamargata 124 og 122 i de senere årene har avdekket bryggestein og kulturlag i søndre del av hageanleggene samt innenfor enkelte andre arealer (Amundsen og Furan 2018a, Amundsen 2020d).

4 Funnpotensial og kulturhistoriske problemstillinger

Tiltaksområdet lå sentralt til innenfor den verdslige delen av Hamarkaupangen, i området øst for Domkirkeodden der det var boligbebyggelse, verksteder og annen virksomhet i middelalderens Hamar.

Jamfør avsnitt 3.1 ble det kartlagt et område med funn av kulturlag fra middelalder i forbindelse med drenering rundt bolighuset i Korsgata 34. Det har tidligere også blitt påvist tilsvarende kulturlag ved den tilstøtende eiendommen, Korsgata 36, samt innenfor Korsgata 38. Andre nærliggende funnområder er også tidligere avdekket, jf. avsnitt 3.2.

Det var derfor viktig å undersøke potensialet for funn ved uthuset øst for eiendommen Korsgata 34 ved en arkeologisk overvåking i forbindelse med gravearbeidet for oppføring av ringmur til garasje. Ut fra omkringliggende funn og kulturlag ble det ansett som sannsynlig at eventuelle kulturlag kunne inneholde bryggestein og/eller gjenstander/-fragmenter, slik tilfellet er i store deler av Hamarkaupangen. Eventuelle kulturlag eller andre levninger fra middelalder som kunne finnes innenfor tiltaksområdet var svært viktig å dokumentere da dette vil kunne bidra til å øke vår kunnskap om middelalderbyen.

Følgende problemstillinger var aktuelle for undersøkelsen: Hva kan eventuelle kulturlag vitne om av aktiviteter i denne delen av middelalderbyen? Kan disse eventuelle aktivitetene kobles til Domkirkeområdet/Erkebisppegården, eller kan de vitne om bosetning eller aktiviteter knyttet til den sentrale byen? Kan eventuelle funn slik som metallgjenstander si noe om aktiviteter som har funnet sted på tomta?

5 Gjennomføring og metode

Den arkeologiske overvåkingen ble utført av Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) ved arkeolog Hilde Rigmor Amundsen i dagene 16–17.10.2019. Prosjektleder var Line Hovd ved NIKU.

Grunneier/tiltakshaver Jan Græsby var til stede under undersøkelsen, og bidro med flere nyttige opplysninger om senere tids virksomhet innenfor tiltaksområdet og på eiendommen ellers.

Maskinentreprenør var Tom Johansen, Mathiesen AS, Brumunddal. Det ble benyttet en gravemaskin med flatt skjær og rototilt. Masser ble fylt på et lasteplan etter hvert og kjørt til en gjenvinningsstasjon. Dette medførte noe ventetid i felt, men utover det gikk undersøkelsen fint. Feltarbeidet ble utført i løpet av to korte dager. Været var overskyet, men uten regn. Det var godt samarbeid mellom partene. Amundsen er bosatt i nabokommunen Stange, noe som lettet arbeidet mht. kort reisetid til og fra felt.

Første feltdag ble det tatt oversiktsbilder, og gravingen ble deretter påbegynt. Tiltaksområdet lå hhv. øst, sør og sørøst for uthuset i østre del av eiendommen, se figur 1, 2, 3 og kart vedlegg 9.3. Det arkeologiske arbeidet tilpasset seg fremdriften til gravearbeidene. Metodisk overvåket arkeologen mens gravemaskinen avdekket jordmassene. Hele det aktuelle tiltaksområdet ble arkeologisk overvåket.

Det undersøkte området ble dokumentert i form av beskrivelser, foto og innmåling. Til tross for gjentatte forsøk fungerte ikke GPS (CPOS) i felt. Kartet i vedlegg 9.3 er basert på manuell innmåling, med peiling ut fra uthuset, og er utformet i programmet ArcMap.

Gravearbeidet ble utført i tråd med Riksantikvarens vedtak.

Figur 4 Arbeidsfoto: oppstart av gravingen. Mot N-NV. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_05).

6 Resultater

Det ble påvist relativt mange bryggestein innenfor tilnærmet hele tiltaksområdet. Det utgjør spor etter et automatisk fredet kulturlag fra middelalder. Det undersøkte arealet er i det følgende beskrevet i fire underavsnitt basert på beliggenhet, karakter, funn og funnforhold.

6.1 Sør og sørøst for uthuset

Undersøkt areal innenfor søndre og sørøstre del av tiltaksområdet utgjorde et tilnærmet kvadrat; ca. 4 meter N-S og ca. 4,5 meter Ø-V. Øvre parti besto av plen (Lag 1). Innenfor hele denne søndre delen var det et humuslag/matjordlag (Lag 2) som inneholdt en gammel og omrotet søppelfylling, samt rester etter et tidligere grisehus. Det var et høyt og variert innhold av gjenstander og fragmenter fra nyere tid, som diverse jernbeslag, teglstein, glassflasker (derav en melkeflaske, medisinflasker, en mugge etc.), ubrente dyrebein/-knokler (derav en kjeve, sannsynligvis fra gris), plast, bølgeblikk og biter av forskjellig fajanse etter kopper og kar mm. Det var i tillegg mye påført pukk i området, muligens fundamentering til grisehuset. I de samme omrotete massene var det mye spredt bryggestein av middelaldersk karakter. Det ble ikke observert noe egentlig kulturlag i tilknytning til bryggesteinene. Høyst sannsynlig har nyere tids nedgravninger av søppel samt bygge- og rivevirksomhet tilknyttet grisehuset forstyrret et opprinnelig kulturlag. Et intakt kulturlag ved sørøstre hjørne av uthuset styrker denne tolkningen, se avsnitt 6.2. Det ble gravd et lite stykke ned i undergrunnen (Lag 3).

Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn		
Lag nr.	Kategori/beskrivelse	Mål
Lag 1	Plen	ca. 1–3 cm
Lag 2	Humuslag/matjordlag som inneholdt en gammel og omrotet søppelfylling, samt rester etter et tidligere grisehus. Et høyt og variert innhold av gjenstander og fragmenter fra nyere tid, som diverse jernbeslag, teglstein, glassflasker, ubrente dyrebein/-knokler, plast, bølgeblikk og fragmentert fajanse etter kopper og kar	50–95 cm tykt. I S- og SV del av arealet ble det gravd ned til et nivå 30–50 cm dypt. I SØ-hjørne ble det gravd ned til et

	<p>mm.; figur 5 og 6. Det var mye påført pukk, muligens fundamentering til grisehuset; figur 7. I de samme omrotete massene var det mye spredt bryggestein av middelaldersk karakter; figur 8. Det ble ikke observert noe egentlig kulturlag i tilknytning til bryggesteinene. Høyst sannsynlig har nyere tids nedgravninger av søppel samt bygge- og rivevirksomhet tilknyttet grisehuset forstyrret et opprinnelig kulturlag. Et intakt kulturlag ved sørøstre hjørne av uthuset styrker denne tolkningen. Laget var av uregelmessig tykkelse, se mål</p>	<p>nivå av ca. 55 cm. I N- og NØ del ble det gravd ned til et nivå mellom 75 og 95 cm dypt.</p>
Lag 3	<p>Undergrunn bestående av lysegul og leirholdig kvabb</p>	<p>Det ble gravd ca. 5 cm ned i undergrunnen</p>

Figur 5 Fajanse mm. fra søppelfyllingen i søndre del av feltet. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_14).

Figur 6 Gamle teglstein i søppelfyllingen i søndre del av feltet. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_11).

Figur 7 Påført pukk i søndre del av feltet, sannsynligvis fundamentering til tidligere grisehus. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_10).

Figur 8 Bryggestein i omrotete masser i søppelfylling i søndre del av feltet. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_09).

6.2 Profil ved sørøstre hjørne av uthuset

Like vest for det sørøstre hjørnet av uthuset var det bevart en liten rest av et kulturlag med innhold av relativt mye bryggestein (Lag 2). Laget fremkom tydelig i en profil som var ca. 60 cm lang målt fra uthusveggen og sørover. Kulturlaget var ca. 50 cm tykt ned til undergrunnen (Lag 3). Det var et in situ-kulturlag som er med på å underbygge tolkningen om at det opprinnelig har vært et kulturlag av tilsvarende karakter sør og sørøst for uthuset, jf. avsnitt 6.1. Høyst sannsynlig fortsetter kulturlaget innunder selve uthuset. I søndre del av profilen var det rester etter søppelfyllingen i form av fragmenter av fajanse, dyreknoke mm. Det var enkelte spredte bryggestein innimellom søppelavfallet. Profilen ble rensket med graveskje og fotodokumentert.

Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn		
Lag nr.	Kategori/beskrivelse	Mål
Lag 1	Plen	ca. 3 cm
Lag 2	Kulturlag, mørkebrunt homogent humuslag/matjordlag med innhold av relativt mye bryggestein av middelaldersk karakter; figur 9. I søndre del av profilen var det rester etter nyere tids søppelfylling med fragmenter av fajanse, dyreknoke mm.; figur 10. Det var enkelte spredte bryggestein innimellom søppelavfallet. Et in situ-kulturlag som er med på å underbygge tolkningen om at det opprinnelig har vært et kulturlag av tilsvarende karakter sør og sørøst for uthuset. Høyst sannsynlig fortsetter kulturlaget innunder selve uthuset	ca. 50 cm
Lag 3	Undergrunn bestående av lysegul og leirholdig kvabb	Det ble gravd ca. 5 cm ned i undergrunnen

Figur 9 Bryggesteinslag i profil ved SØ-hjørne av uthuset. Mot V. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_12).

Figur 10 Bryggesteinslag og søppelfylling med fajanse og dyreknokler i profil ved SØ-hjørne av uthuset. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_13).

6.3 Øst for uthuset

Undersøkt areal øst for uthuset var ca. 3,5 meter Ø–V og 8 meter N–S. I denne delen ble det ikke gravd like dypt som i søndre del av tiltaksområdet. Høydeforskjellen mellom søndre og østre del av feltet var ca. 40 cm; figur 11. Det ble kun gravd ned til øvre sjikt av undergrunnen (Lag 3).

I likhet med i søndre del var det også her mye nyere tids søppel og rødt tegl, spesielt inntil uthusveggen. Det var enkelte spredte bryggestein blant de omrotete massene (Lag 2), som i søndre del. Forekomsten av bryggestein kunne følges fra østre profil, beskrevet i avsnitt 6.4 under, og vestover inn mot uthusveggen. Høyst sannsynlig fortsetter kulturlaget innunder uthuset.

Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn		
Lag nr.	Kategori/beskrivelse	Mål
Lag 1	Påført gruslag	ca. 1–3 cm
Lag 2	Humuslag/matjordlag med innhold av nyere tids søppelfylling, mye rødt tegl, pukk og spredte bryggestein av middelaldersk karakter; figur 12. Laget var uregelmessig i tykkelse innenfor feltet, se mål	0,40 cm – 1,30 m tykt. Det ble gravd ned til et nivå mellom 1,20 og 1,30 m dypt i Ø del. I NV hjørne ble det gravd ned til et nivå ca. 40 cm dypt
Lag 3	Undergrunn bestående av lysegul og leirholdig kvabb	-

Figur 11 Overgang mellom nedgravd område i sør og plattning øst for uthuset. Mot N-NV. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_16).

Figur 12 Fylling med rød teglstein øst for uthuset. Mot N. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_15).

6.4 Østre profil

Innenfor nordre del av en skråning som ble anlagt mot grensen til naboeiendommen Korsgata 32 ble det påvist et tilnærmet intakt kulturlag med innhold av bryggestein av middelalderisk karakter (Lag 2).

Skråningen ble gravd langs hele østre del av tiltaksområdet. Partiet av skråningen med påvist kulturlag, heretter benevnt østre profil, lå ca. 3,5 meter øst for uthuset, og utgjorde østre grense av tiltaksområdet, jf. avsnitt 6.3. Østre profil var ca. 1,10 meter lang og orientert N–S. Profilen begynte ca. 4 meter sør for feltets nordre grense og sluttet ca. 7,5 meter nord for feltets søndre grense. Profilen ble rensket med graveskje, fotodokumentert, og det ble tegnet en skisse; vedlegg 9.1.

Over bryggesteinslaget lå det en påfylt plattning med ikke-stedegne masser (Lag 1). Eier av Korsgata 32 opplyste til Græsby at det var nyere, påfylt jord på denne delen av tomte. Disse påfylte massene har trolig beskyttet kulturlaget (Lag 2) mot inngrep i nyere tid. Sannsynligvis var laget tildekket av plen eller en annen type markoverflate før de påfylte massene kom til. Kulturlaget var tilnærmet in-situ under de påfylte massene. Det var relativt tett med bryggestein, samt noe rødt tegl. Samtidig var kulturlaget noe omrotet. Det ble påvist en rest av en nyere tids søppelfylling i form av deler av dreid fajanse i nedre del av laget i profilens søndre del; vedlegg 9.1. Sannsynligvis fortsetter bryggesteinslaget lenger østover innenfor eiendommen Korsgata 32.

Undergrunnen (Lag 3) besto av et grusholdig, gråbrunt lag. I øvrige deler av tiltaksområdet besto undergrunnen av lysegul og leirholdig kvabb av en type som er vanlig innenfor Hamarkaupangen. Gruslaget skilte seg derfor ut, men er trolig likevel en type undergrunn. Et tilsvarende lag ble påvist langs hovedhuset ved NIKU sin arkeologiske overvåkning i 2017 (Causevic og Furan 2017).

Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn		
Lag nr.	Kategori/beskrivelse	Mål
Lag 1	Under et tynt plenlag: påfylt ikke-stedegen homogen masse med innhold av mellomgrå grov sand/grus, noe leirholdig; figur 13	70–75 cm; tykkest i N del og tynnest i S del
Lag 2	Kulturlag, mørkebrunt homogent humuslag/matjordlag med bryggestein av middelaldersk karakter; figur 13. Sannsynligvis var laget tildekket av plen eller en annen type markoverflate før de påfylte massene (Lag 1) kom til. Kulturlaget var tilnærmet in-situ under de påfylte massene. Det var relativt tett med bryggestein, samt noe rødt tegl; figur 14. Samtidig var kulturlaget noe omrotet. Det ble påvist en rest av en nyere tids søppelfylling i form av deler av dreid fajanse i nedre del av laget i profilens søndre del; figur 15 og vedlegg 9.1. I alt var avdekket kulturlag i profilen ca. 1,10 meter langt N–S	10–30 cm; tynnest i N del og tykkest i S del
Lag 3	Undergrunn, et grusholdig, gråbrunt lag; figur 15. I øvrige deler av tiltaksområdet besto undergrunnen av lysegul og leirholdig kvabb av en type som er vanlig innenfor Hamarkaupangen. Gruslaget skilte seg derfor ut, men er trolig likevel en type undergrunn. Et tilsvarende lag ble påvist langs hovedhuset ved NIKU sin arkeologiske overvåkning i 2017	Det ble gravd 20–30 cm ned i undergrunnen; tykkest i N del og tynnest i S del

Figur 13 Påfylte masser (Lag 1) og bryggesteinslag (Lag 2) i østre profil, skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32. Mot Ø-NØ. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_06).

Figur 14 Bryggestein fra østre profil, skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_07).

Figur 15 Nyere, dreid fajanse i nedre og søndre del av bryggesteinslaget (Lag 2) i østre profil samt undergrunn (Lag 3), skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32. Det nyere materialet tyder på en viss omroting av kulturlaget. Mot Ø. Foto: Hilde R. Amundsen 2019 (Cf53869_NIKU_07).

6.5 Sammenfatning

Det ble avdekket og dokumentert to flater og to profiler innenfor tiltaksområdet. Innenfor flatene, hhv. sør og sørøst for uthuset og øst for uthuset, ble det observert bryggestein av middelaldersk karakter i omrotete masser sammen med nyere tids materiale fra søppelfyllinger samt rest etter et tidligere grisehus. De to profilene, hhv. profil ved sørøstre hjørne av uthuset og østre profil, inneholdt tilnærmet intakte kulturlag med innhold av relativt mye bryggestein.

I etterkant av gravingen ble det søkt med en håndholdt metallsøker (Pin Point) innenfor det undersøkte arealet inkludert profiler. Metallsøkeren ga ingen utslag.

Det ble ikke observert *in situ* strukturer, og kulturlagene i profilene var ikke av en slik karakter (med innhold av kull etc.) at det var relevant å ta ut naturvitenskapelige prøver til ¹⁴C-analyse. Bryggesteinene ble liggende i området og igjenfylling ble utført etter endt arkeologisk undersøkelse. Tiltaket ble dokumentert ved beskrivelser, foto og manuelt innmålt.

Samlet sett kom ikke inngrepet i konflikt med store områder med intakte kulturlag, og det ble ikke utført tildekking med ikke-marin blåleire.

Med hensyn til bevaringstilstand/-forhold kan det generelt sies at det var dårlig bevaringstilstand og -forhold på stedet, grunnet tørre jordmasser (umettet sone / over grunnvannstand), samt omroting ved nyere inngrep/fyllmasser.

7 Konklusjon

Ved arkeologisk overvåking av NIKU i oktober 2019 tilknyttet gravearbeidet for oppføring av ringmur til garasje ved uthuset i østre del av eiendommen Korsgata 34, gnr.1/bnr.735, Hamarkaupagen, Hamar ble det avdekket automatisk fredete kulturminner i form av kulturlag med bryggestein som kan tilsi bosetning og aktiviteter i middelalderen.

Bryggesteinene var av en type som er vanlig å finne innenfor den middelalderske Hamarkaupangen. Det ble påvist relativt mange bryggestein i tilnærmet hele det undersøkte arealet. Innenfor de to flatene som ble avdekket, lå ikke bryggesteinene *in situ*, fordi det var en søppelfylling med innhold av omrotet nyere tids materiale som glass, fajanse, rødt tegl, jernbeslag, bølgeblikk, ubrente dyrebein, plast etc. i det samme funnførende laget. Jamfør opplysning fra grunneier/tiltakshaver hadde området ved uthuset blitt brukt som søppelfylling på 1930–40-tallet. Videre hadde det stått et grisehus sør for uthuset, som han selv hadde vært med på å rive. Søppelfyllinger og tidligere grisehus tilsa at området var til dels kraftig omrotet i nyere tid. Derimot lå det omrotete kulturlaget med bryggestein trolig fremdeles i det samme området som opprinnelig. I tillegg var det intakte kulturlag i de to profilene som ble avdekket, noe som indikerer at det funnførende området har en større utstrekning utover det undersøkte arealet. Tiltaket ble dokumentert ved beskrivelser, foto og manuelt innmålt.

Problemstillingene skissert i kap. 4 lar seg besvare med hensyn til spørsmålet om det finnes bevarte levninger i form av kulturlag eller konstruksjoner fra middelalder i området. Svaret var positivt. Det ble ikke funnet kull, strukturer eller annet materiale som ga grunnlag for ¹⁴C-dateringer. Det ble søkt etter gjenstander med metallsøker, men uten resultat. Bevaringstilstand og -forhold på funnstedet var generelt dårlig, grunnet tørre jordmasser (umettet sone / over grunnvannstand), samt nevnte omroting ved nyere inngrep.

8 Litteratur

Amundsen, H.R. 2020a. *Arkeologisk overvåkning. Oppføring av anneks med svømmebasseng, Bispegata 33, Hamar kaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet*. NIKU Oppdragsrapport 67/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020b. *Arkeologisk overvåkning jordvarmelanlegg. Storhamarlåven, Domkirkeodden, Hamar kaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet*. NIKU Oppdragsrapport 64/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020c. *Arkeologisk overvåking for nytt VA-anlegg. Olav Myntmesters gate 60 og Bispegata 35, Hamar kaupangen, Hamar, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 51/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020d. *Arkeologisk overvåking, graving for nye gjerder. Storhamargata 124 og 122, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 11/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R., Gabler, M. og Reinjord, K. 2019. *Kunnskapsstatus for området ved Bispeborgen. Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 6/2019. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018a. *Arkeologisk overvåking/undersøkelse. Storhamargata 124, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 56/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018b. *Olav Myntmesters gate 38, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark. Arkeologisk overvåking av gravearbeider i forbindelse med riving av bolig og oppgradering av tomt*. NIKU Oppdragsrapport 90/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018c. *Strandvegen 105, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark. Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving av bolig og oppgradering av tomt*. NIKU Oppdragsrapport 89/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Hafsal, N.A. 2016. *Arkeologisk undersøkelse/overvåking. Bispegata 35, gnr. 1/bnr. 1222, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 113/2016. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2013. *Arkeologisk overvåking graving for garasje og gårds plass. Storhamargt. 116/gnr. 1/bnr. 1167, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 79/2013. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2012. *Arkeologisk overvåking/etterkontroll. Drenering av kjeller, Hallvardsgt. 12, gnr. 1/bnr. 1238, Hamar kaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 115/2012. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2011. *Arkeologisk overvåking/etterkontroll ved graving for bygging av enebolig Olav Myntmestersgt. 64, gnr. 1/bnr. 2187, Hamar kaupangen, Hamar k., Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 268/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Molaug, P. 2010. *Arkeologisk overvåking ved graving for renovering vann- og avløpsledning og utbedring drenering av hovedhus Korsgata 36 gnr. 1/bnr. 1043, Hamar kaupangen, Hamar k., Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 181/2010. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Askeladden, nasjonal kulturminnedatabase: [www.http://askeladden.ra.no](http://askeladden.ra.no). (lest 07.07.2020).

Brendalsmo, J. 2007. *Bispegata 41 Hamar. Arkeologisk overvåking*. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar.

- Brendalsmo, J. 2006. *Torfinnsgate 13. Arkeologisk overvåkning*. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar.
- Brendalsmo, J. og T. Wiberg. 2006. *Olav Myntmesters gate 54–64 Hamar*. Arkeologisk overvåking 2006. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar.
- Causevic, J. og N. F. Furan 2017. *Korsgata 34. Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med drenering på Korsgata 34, Hamar*. NIKU Oppdragsrapport 51/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Furan, N.F. 2017. *Hallvards gate 42B. Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med oppføring av enebolig på Hamarkaupangen*. NIKU Oppdragsrapport 114/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Furan, N.F. og H.R. Amundsen. 2017. *Hamarkaupangen. Arkeologisk overvåking i forbindelse med legging av ny pumpeledning*. NIKU Oppdragsrapport 123/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Johannesen, L. og J-E.G. Eriksson 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.
- Johansen, L-M. Bye 2011a. *Storhamargaten 116, Hamarkaupangen, Hamar. Arkeologisk overvåkning og etterundersøkelse av gravearbeider i forbindelse med utbedring av enebolig*. NIKU Oppdragsrapport 291/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Johansen, L-M. Bye 2011b. *Storhamargaten 114B. Hamarkaupangen, Hamar. Arkeologisk overvåking av gravearbeider i forbindelse med utbygging av enebolig*. NIKU Oppdragsrapport 115/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Koch, H.D. 1991. Resultater fra de arkeologiske utgravningene på kirkegården omkring domkirkeruinene på Hamar 1991. Fra *Kaupang og Bygd*, 1991: 15–20. Årbok for Hedmarksmuseet og Domkirkeodden, Hamar.
- Pilø, L. 2005. *Bosted - urgård - enkeltgård. En analyse av premissene i den norske bosetningshistoriske forskningstradisjon på bakgrunn av bebyggelsesarkeologisk feltarbeid på Hedemarken*. Avhandling for dr.art.graden ved Universitetet i Oslo. Oslo Archaeological Series Vol.3, University of Oslo.
- Pedersen, E-A. 2000. Tusen års historie i kirkegårdens dyp: fra utgravningene ved Hamar Domkirkeruin 1988–1992. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok*: 177–204. Oslo.
- Pedersen, R. 1968. *Rapport – Graving på Kringkastingstomta, Hamar, høsten 1968*. Upublisert rapport, Hedmarksmuseets arkiv, Hamar.
- Rytter, J. 2000. *Arkeologisk rapport, Korsgata 38, Hamarkaupangen, Hamar (kulturminne-id. 45058)*. Topografisk arkiv, Hedmark fylkeskommune, Hamar/Kulturhistorisk museum, Oslo.
- Sellevoid. B.J. 2001. *From death to life in medieval Hamar: skeletons and graves as historical source material*. Acta Humanoria 109, University of Oslo.
- Sæther, T. 2011. *Rapport fra Arkeologiske undersøkelser på Kringkastingsjordet, Hamarkaupangen, Hamar 2011*. Hedmarksmuseet/Hedmark fylkeskommune, Hamar.

Rapport til:

Elin og Jan Græsby, Korsgata 34, 2315 Hamar

Riksantikvaren, Postboks 1483 Vika, 0116 Oslo

Kulturhistorisk museum, Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

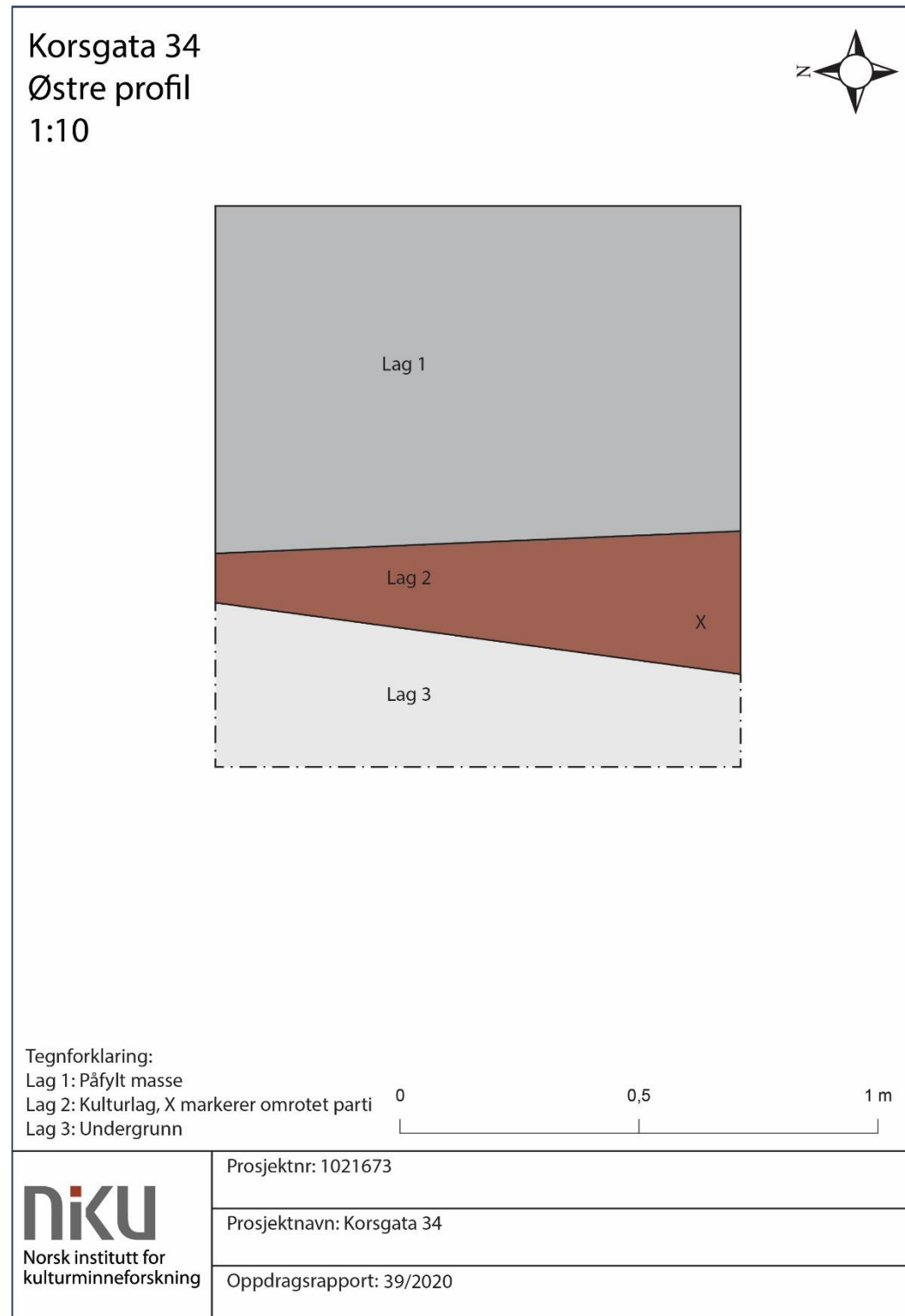
Innlandet fylkeskommune, kulturarv, Postboks 4404 Bedriftssenteret, 2325 Hamar

Anno - Museene i Hedmark, avdeling Domkirkeodden, Postboks 117, 2401 Elverum

NIKU Arkiv

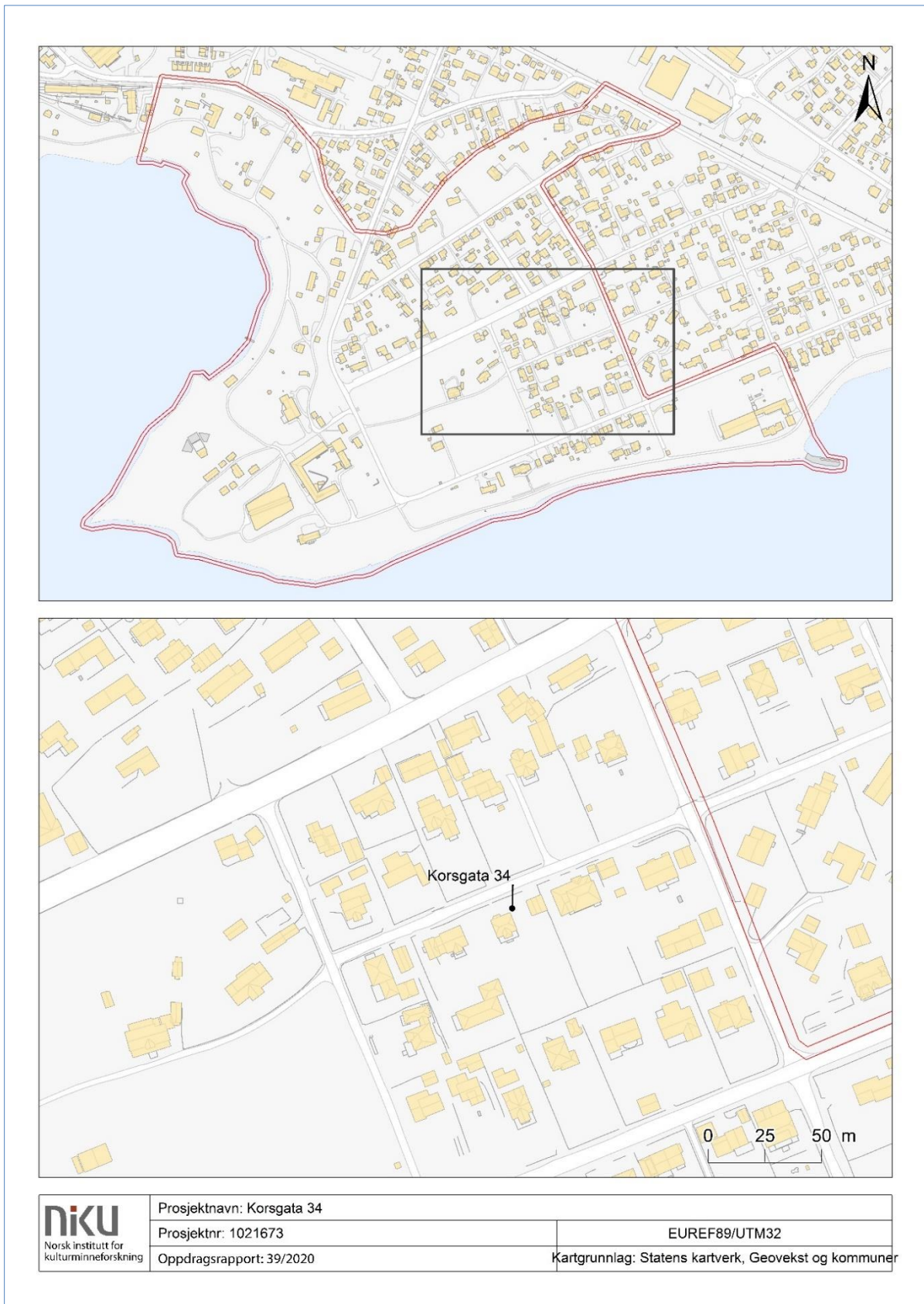
9 Vedlegg

9.1 Østre profil

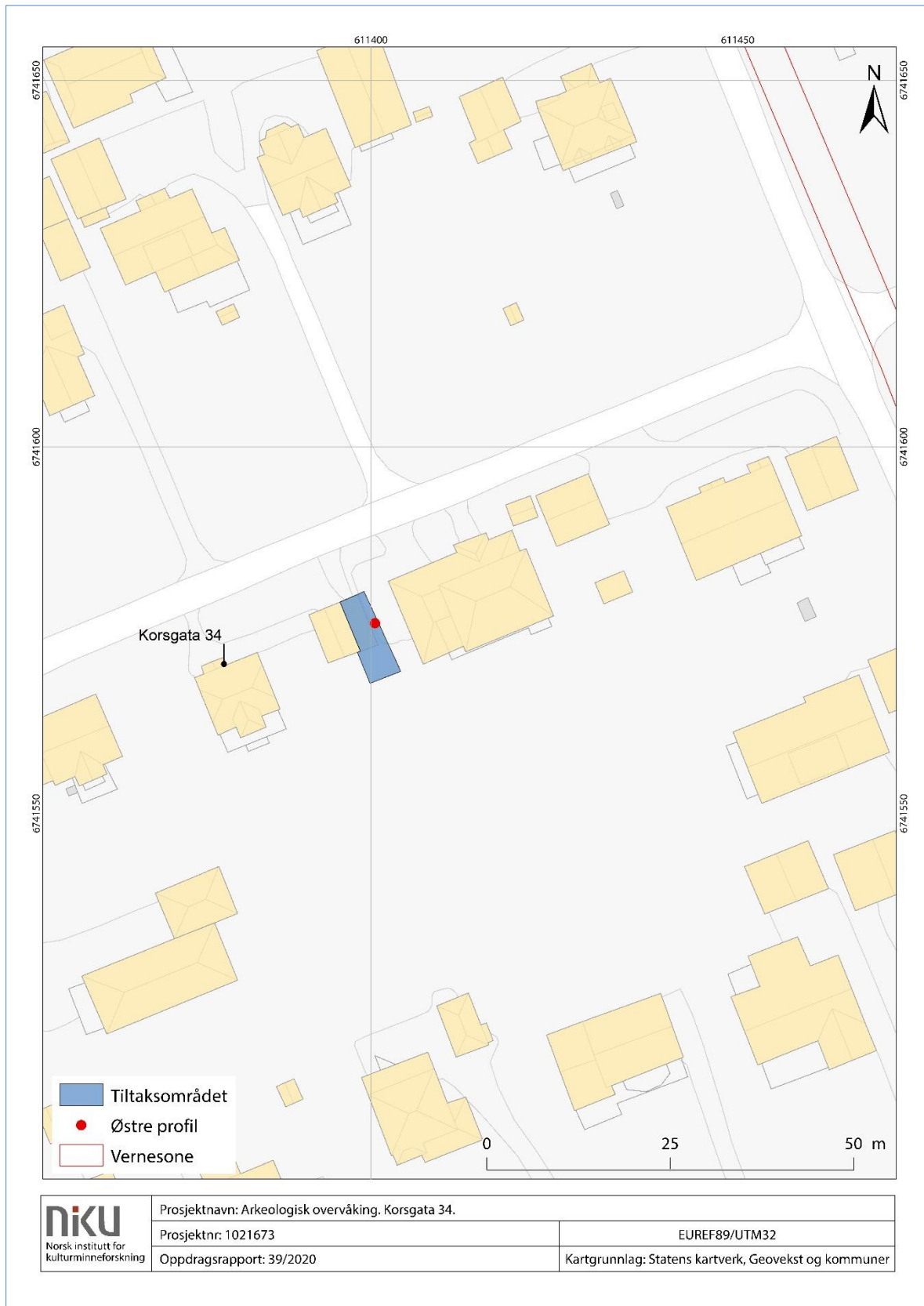
Figur 16 Profiltegning Østre profil, Korsgata 34, Hamar, Hamar. Tegning: Line Hovd, NIKU.

9.2 Kart, oversikt og detalj

Figur 17 Oversiktskart og kart med markering av undersøkelsesområdet Korsgata 34, beliggenhet innenfor Hamarkaupangen. Kart: Line Hovd; NIKU.

9.3 Arcmap-kart over undersøkellesområdet

Figur 18 Arcmap-kart over undersøkellesområdet for oppføring av ringmur til garasje ved uthuset i østre del av eiendommen Korsgata 34, Hamar. Kart: Line Hovd, NIKU.

9.4 Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf
Cf53869_NIKU_01.JPG	Område ny garasje øst for uthuset	16.10.2019	S-SØ	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_02.JPG	Område ny garasje øst for uthuset	16.10.2019	N	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_03.JPG	Oversiktsfoto med villaen Korsgata 34 i bakgrunnen	16.10.2019	V-NV	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_04.JPG	Skråning mot naboeiendommen Korsgata 32	16.10.2019	NØ	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_05.JPG	Arbeidsfoto: oppstart graving	16.10.2019	N-NV	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_06.JPG	Bryggesteinslag østre profil, skråning mot naboeiendommen Korsgata 32	16.10.2019	Ø-NØ	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_07.JPG	Bryggestein fra østre profil, skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_08.JPG	Meieriflaske fra gammel søppelfylling søndre del av feltet	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_09.JPG	Bryggestein i omrotete masser i søppelfylling i søndre del av feltet	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_10.JPG	Påført pukke i søndre del av feltet, fra tidligere grisehus	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_11.JPG	Gamle teglstein i søppelfyllingen i søndre del av feltet	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_12.JPG	Bryggesteinslag i profil ved SØ-hjørne av uthuset	16.10.2019	V	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_13.JPG	Bryggesteinslag og søppelfylling med fajanse og dyrekroker i profil ved SØ-hjørne av uthuset	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_14.JPG	Fajanse mm. fra søppelfyllingen i søndre del av feltet	16.10.2019		H.Amundsen
Cf53869_NIKU_15.JPG	Fylling med rød teglstein øst for uthuset	16.10.2019	N	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_16.JPG	Overgang mellom nedgravd område i sør og plattning øst for uthuset	17.10.2019	N-NV	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_17.JPG	Bryggestein østre profil, skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32	17.10.2019	Ø	H.Amundsen
Cf53869_NIKU_18.JPG	Nyere potteskår i nedre og søndre del av bryggesteinslaget østre profil, skråningen mot naboeiendommen Korsgata 32. Tyder på en viss omroting av kulturlaget	17.10.2019	Ø	H.Amundsen

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 69/2020

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00